



OLYMPISMUS

Amaterismus a profesionalismus

Problém amaterismu a profesionalismu v moderním olympismu zasluhuje zvláštní pozornost. Už samotný Congres International Athletique v roce 1984, na němž Coubertin prezentoval „znovuobnovení olympijských her na bázi a za podmínek požadavků moderního života“, měl tyto záležitosti na programu. Tyto otázky není snadné beze zbytku vysvětlit, jejich původ spočívá již v samotném zrodu novodobého sportu. Nelze je však ani přecházet. Jejich pochopení vyžaduje podívat se krátce do historie, reflektovat měnící se svět i proměny vlastního sportu.

Jak známo, kolébkou moderního sportu je Anglie, jeho počátky spadají do období před více než 200 lety. Už v časech, kdy se formovala mnohá odvětví, se v Anglii vydělily dva proudy sportu. Na jedné straně jako pokračovatelé středověkých turnajových tradic jedinci (zápasníci, šermíři, jockeyové aj.), kteří se svojí účastí ve sportu spojovali různé materiální požitky a sportovní činnosti pro ně představovaly v mnoha směrech možnost existence (patronátní sport). Na straně druhé sportovci z prostředí škol, na nichž patřil sport a jeho soutěže k výchovným prostředkům povinného i nepovinného programu. Skutečností je, že sportovci druhého okruhu byli většinou lidé dobře hmotně situovaní a jiný než sportovní prospěch nepřicházel v úvahu (viz názor Pierra de Coubertina dále). Tento tzv. gentlemanský sport byl spojován s jistou zdůrazňovanou morálkou, zatímco sport profesionálních závodníků byl (často oprávněně) spojován s despektem.

Uplatňování jiných než sportovních ocenění položilo bez ohledu na další souvislosti (nadání, potřeba a možnosti tréninku) základ definice tzv. amatéra. Pravidla zakazovala vzájemné kontakty s profesionály, jako zaklínadlo se fixoval požadavek řádného zaměstnání. Z dnešního pohledu není jistě nezajímavé, že aspekt profesionála, profesionální přístup, spojujeme s dokonalostí, uměním, znalostmi aj. Amatér byl často ve sportovní historii určován jako protiklad profesionála, co má být amatér bylo všechno, co ho odlišovalo od profesionála.

Před sto lety nově se rodící olympijské hnutí nepochybně sledovalo progresivní cíle. Humanismus, mezinárodní porozumění a sport prezentovalo jako záležitost nejen sportovní elity, ale i nejširších vrstev a jako prostředek výchovy. Dělení sportovců na profesionály a amatéry se však nevyhnulo, od počátků olympijských her nové doby byl přístup na ně umožněn pouze amatérům.

V pamětech zakladatele moderního olympismu můžeme číst tato slova: "Osobně se mohu přiznat, že jsem pro otázku amaterismu nikdy nezahořel... Především Angličané byli amaterismem posedlí." Aplikace pověstného amatérského pravidla vedla až k takovým zvláštnostem, že za amatéra nebyli považováni např. učitelé tělesné výchovy, zaměstnanci fyzicky náročných profesí (např. pekaři rozvázející na kole pečivo, zedníci). Už v roce 1909 se obrátil MOV na různé sportovní federace s



OLYMPISMUS

otázkami typu: Lze být v jednom sportu profesionálem a současně v jiném amatérem? Může být učitel amatérem ve sportech, jimž nevyučuje? Lze připustit úhradu výloh za cestu a pobyt? Amatér, jež se stal profesionálem, už nemůže nikdy vstoupit zpět mezi amatéry (tzv. reamatérizace)? Shromážděné odpovědi si neuvěřitelně protiřečily. Jak se vyjádřil sám Coubertin, byly to "souhlasy bez argumentů a fantazírování bez jasné rozumové úvahy". Když mu později bylo vytýkáno, že jím zavedená olympijská přísaha je z hlediska amatérismu pokrytecká, odpovídal: "Je to sportovní duch, který mne zajímá a ne úcta k tomu směšně anglickému pojetí, které dovoluje jen milionářům, aby mohli provozovat sport, aniž by překroutili zastaralé dogma."

Nicméně zmíněné dělení poznamenalo rozvíjející se olympismus, přestože bylo stále jasnější, že pro existující nároky sportu a sportovního tréninku nelze původní anglický duch amatérského kodexu naplnit. Mnohé mezinárodní sportovní federace začaly na problém pohlížet jinak než MOV. Mohutný nástup sportu po druhé světové válce si vynucoval určitou praxi, která nebyla v souladu se zásadami amatérismu, uplatňovanými tehdejšími MOV.

Ještě kolem roku 1970 přikazovala pravidla účasti na OH provozovat sport jako vedlejší činnost, nepřijímat odměnu za svoji účast ve sportu (kromě cen do hodnoty 50 dolarů), nebylo možné pobírat stipendium v souvislosti se sportovní činností, za amatéry neměli být pokládáni sportovci, kteří přerušili své zaměstnání k účasti na tréninkových táborech na více než čtyři týdny během jednoho roku.

Stále více se ukazovalo, že v podstatě neexistoval účastník OH, který by všem kritériím vyhovoval. Realita vrcholového sportu - až několik hodin tréninku denně - vytvářela situaci, kdy nebylo možné všechny požadavky respektovat. Pohyb nastal až v 70. letech minulého století, kdy tlak na změnu pravidla účasti na OH z mnoha stran vzrůstal. Novelizace z roku 1974 specifikovala v prováděcím ustanovení možnost podpory po dobu přípravy a vlastní soutěže, podpory na stravu, dopravu, v případě potřeby i úhradu ušlé mzdy, využívání studentských stipendií aj. Nově se objevilo pravidlo o reklamě. Sportovcům a trenérům s profesionálním statutem však start na OH nadále povolován nebyl.

Další změny přinesly větší volnost ve výkladu pověstného pravidla 26 Olympijských řádů pro jednotlivé mezinárodní sportovní federace. Znění z roku 1981 dokonce stanovilo, že "sportovec nesmí utrpět sociální nebo hmotnou nevýhodu jako následek své přípravy a účasti na OH nebo mezinárodních sportovních soutěžích". MOV, MSF, NOV a národní sportovní federace "přebírají odpovědnost za ochranu a podporu sportovců". Potvrdilo se tak stanovisko, že sport nejvyšší úrovně nelze provozovat bez všestranného, tudíž i materiálního zajištění a sociálních jistot. Nicméně problematická zůstávala výše finančních odměn sportovců, její dodržování a kontrola.



OLYMPISMUS

Kromě racionálního pochopení se objevily i pochybnosti, zda nové znění nepovede k otevřené komercializaci a zneužití. Záměrem však bylo pomoci sportovcům a nikoli podnikatelským společnostem. Na to ostatně reagovala později, v roce 1992, i Evropská charta sportu. Výslovně se v ní praví, že *"sportovci musí požívat přiměřené ochrany, sociálního statutu a morálních záruk, jež by je uchránily před jakoukoli formou využívání"*.

Ačkoli postupně sílily hlasy po startu profesionálních sportovců na OH a nejvyšších světových soutěžích, ještě v r.1983, na svém 86. zasedání byl navzdory některým tendencím a některým federacím MOV "rozhodnut zabránit přístupu profesionálů na OH".

Ke změně postoje došlo o několik let později, kdy MOV začal nově připravovat tzv. Kodex sportovce. V únoru 1986 pak exekutiva MOV doporučila, aby všichni nejlepší sportovci, včetně profesionálních, mohli na OH startovat. (Není nezajímavé na tomto místě připomenout reakci našeho tehdejšího vedení ČSTV i tisku, kdy titulky hlásaly "Sporný kodex sportovce", "Rozporuplné rozhodnutí", "Lausanská kapitulace", "Zachovat čistotu her" aj.).

Návrh pak schválil nejvyšší orgán - 91. zasedání MOV v říjnu 1986 - a jeho rozhodnutí legalizovalo přístup profesionálních sportovců na OH. Postupně se tím připravily podmínky pro start hokejistů, tenistů, cyklistů a dalších. Na OH v Calgary 1988 a v témže roce v Soulu se účast nejlepších stala realitou. Hráo to rozhodně neuškodilo. Pro oživení lze připomenout např. úspěchy našich tenistů (medaile Mečíře a páru Suková-Novotná), skvělé zážitky z olympijského basketbalu v Barceloně (tým USA) a nakonec naganský hokejový turnaj století na ZOH 1998.

Podle současné podoby účasti na OH (Olympijská charta, čl. 45 a jeho prováděcí ustanovení) určuje kvalifikační kritéria pro svůj sport každá MSF (schvaluje je výkonný výbor MOV). Všichni závodníci na OH jsou povinni respektovat duch fair-play a nepoužívat násilí, respektovat Světový antidopingový kodex a podřídit se mu. Po dobu trvání her se nepřipouští využití jména, osoby a sportovních výkonů k reklamním účelům. Přihláška nebo účast závodníků na hrách nesmějí být podmíněny žádnou finanční protihodnotou.

Taková je v kostce historie i současnost problému amatérismus - profesionalismus ve sportu. Světové soutěže i samotné OH jsou otevřeny všem, dilema mizí. Budoucnost je těžké předvídat. Zdá se, že samotný start profesionálů je pozitivní sportovní hodnotou. Jisté nebezpečí nelze vyloučit ve směru některých tendencí komercializace. Není sporu o tom, že vrcholový a profesionální sport peníze "vyrábí", ale současně je potřebuje. Bez finančních prostředků se nedá zvyšovat výkonnost ani růst trenérů špičkové úrovně. Nelze stavět moderní zařízení ani organizovat soutěže. Otázka zní - jak se nakládá s finančními prostředky a kdo jimi disponuje. Pokud jsou to jen velké firmy a podnikatelé, nebude to dobré. Pak totiž budou takoví lidé stále více sport ovládat, budou určovat místo a způsob světových soutěží bez



OLYMPISMUS

ohledu na sportovce a sportovní veřejnost. Přesto mnozí tuto situaci - respektovat komunikační scénář - chápou jako daň, kterou musí sportovci platit za podmínky přípravy. Je to otázka možných hranic a rovnováhy.

(Autor: Josef DOVALIL, publikace DOVALIL, J. a kol. Olympismus. Praha: Olympia, 2004)